

**PARTIJŲ PROGRAMŲ 2024 M. SEIMO RINKIMAMS
VERTINIMAS VARTOTOJŲ TEISIŲ ATŽVILGIU**

I. Įvadas

Vartotojų teisės yra esminis šiuolaikinės demokratinės visuomenės pamatas, kuris užtikrina individualių teisių apsaugą ir skatina socialinę lygybę. Pastaraisiais metais vartotojai susidūrė su naujais iššūkiais, kurie dar labiau išryškino šių teisių svarbą. Infliacija, ženkliai pabrangęs pagyvenimas bei aukštos kreditų palūkanos tapo kasdienio gyvenimo realijomis, stipriai paveikusiomis vartotojų finansinę padėtį ir pasirinkimus. Šiuolaikiniame pasaulyje, skaitmeninės technologijos ir globalizacija daro vis didesnę įtaką vartotojų elgsenai, todėl šių teisių apsauga tampa ypač svarbi. Vartotojai turi teisę gauti aiškią informaciją apie prekes ir paslaugas, pasirinkti, kas jiems geriausiai tinka, ir būti apsaugoti nuo nesąžiningos praktikos, rinkos manipuliacijų ir kitų pavojų. Rinkėjai skatinami įvertinti, kaip Lietuvos Seimo rinkimuose dalyvaujančios partijos savo programose vertina vartotojų teisių aspektus. Politinių partijų pozicija vartotojų teisių klausimais atspindi jų įsipareigojimą ginti piliečių interesus, skatinti skaidrumą ir užtikrinti socialinę atsakomybę. Vartotojų teisių stiprinimas ne tik padeda gerinti gyvenimo kokybę, bet ir skatina ekonominį augimą, nes pasitikėjimas valstybės rinkomis leidžia vartotojams drąsiau investuoti ir priimti sprendimus.

Vertinimas yra svarbus, nes jis padeda analizuoti politinių partijų požiūrį į vartotojų teisių apsaugą ir identifikuoti, kurios partijos labiau orientuojasi į problemų, susijusių su vartotojų teisėmis sprendimą, o kurios galbūt jas ignoruoja. Kviečiame susipažinti su partijų programomis ir, prieš balsuojant, įvertinti, kurios partijos atsižvelgia į vartotojų poreikius formuojant vartotojų teisių apsaugos politiką.

Analizei pasirinktos 7 partijos: Demokratų sąjunga „Vardan Lietuvos“ (DSVL), Laisvės partija (LP), Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (LRLS), Lietuvos socialdemokratų partija (LSPD), Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS), Nemuno aušra (NA) ir Tėvynės sąjunga - Lietuvos krikščionys demokratai (TS-LKD).

Tyrimo tikslas ir objektas

Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip Lietuvos Seimo rinkimuose dalyvaujančios partijos programose aptaria vartotojų teisių apsaugą ir jos stiprinimą bei kokias konkrečias iniciatyvas ar problemų sprendimus jos pateikia.. Tyrime siekiama įvertinti, kaip politinės partijos supranta vartotojų teisių svarbą skirtingose srityse, tokiose kaip asmens duomenų apsauga, energetika, kaip partijos vertina vartotojų apsaugos svarbą naudojant informacines technologijas.

Tyrimo objektas – Lietuvos Seimo rinkimuose 2024 m. dalyvaujančių partijų programos¹.

Tyrimo metodologija

Vertinimui pasirinkti kokybiniai ir kiekybiniai kriterijai.

Kiekybiniai kriterijai apima tam tikrų terminų vartojimą ar minėjimą partijos programų tekstuose. Analizuojamos sąvokos: „vartotojas/ai“ (taip pat panašios alternatyvios sąvokos, pavyzdžiui, „pacientai“), „vartojimas“ ir „vartotojų teisės“. „Vartotoją“ apibrėžiame kaip fizinį asmenį, kuris turi norą pirkti, perka ir naudoja prekes ar paslaugas, nesusijusias su verslu ar profesine veikla, t. y. šios prekės ir paslaugos skiriamos asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams patenkinti. Prekės ir paslaugos suprantamos kaip viešojo, privataus ir nevyriausybinių sektorių teikiami produktai ir paslaugos.

Kokybiniai kriterijai šiame tyrime rodo, kaip išsamiai ir kokybiškai partijų programos nagrinėja vartotojų apsaugos temas, ypač akcentuojant šiuo metu aktualias sritis. Analizuojamos tokios vartotojų teisių sritys kaip energetika, asmens duomenų apsauga, skaitmeninių technologijų vartotojų apsaugos srityje. Vertinama, kiek nuodugnai

---

¹ https://www.demokratai.lt/Assets/Web/Demokratu-programos-gaires-2024_07_11%20-RED.pdf
<https://laisvespartija.lt/wp-content/uploads/2024/09/Programa-1.pdf>
<https://liberalai.lt/wp-content/uploads/2024/09/LIBERALU-SAJUDZIO-SEIMO-RINKIMU-PROGRAMA-2024.pdf>
https://www.lsdpl.lt/wp-content/uploads/2024/09/LSDP_programa_seimas_.pdf
<https://www.lvzs.lt/lt/2024-m-seimo-rinkimai/2024-seimo-rinkimu-programa>
<https://nemunoausra.lt/programa>

partijos aptaria šias temas, kokius konkrečius sprendimus ar priemones siūlo bei kokios ambicijos slypi už šių siekių. Pavyzdžiui, atsižvelgiama, ar partijos pateikia realistiškus ir veiksmingus planus dėl asmens duomenų apsaugos stiprinimo skaitmeninėje erdvėje, kaip siūloma reguliuoti vartotojų teises energetikos sektoriuje ir kokios priemonės numatomos užtikrinant skaidrumą ir saugumą, susijusį su technologijų pažanga. Kokybiniai kriterijai padeda atskleisti ne tik partijų užsibrėžtų tikslų apimtį, bet ir jų potencialų poveikį vartotojų apsaugai.

Vertinimo sistema

Partijų programos vertinamos „plusų-minusų“ sistema, pateikiamos suvestinės lentelės ir aprašomojo pobūdžio išvados.

Dokumente pateikiamos ištraukos iš partijų programų ir kitų dokumentų, kuriuos jos įtraukė į savo rinkimų programas.

II. Partijų programų atitikimo vartotojų interesams vertinimas

Kiekybinis vertinimas

Kiekybiniu rodikliu pasirinktas tam tikrų sąvokų paminėjimas tekstuose. Daroma prielaida, kad sąvokų paminėjimo dažnis nerodo didesnio dėmesio temai dėl skirtingų partijų programų apimčių, stiliaus bei kitų priežasčių, tad apsiribojama pasitenkinant bent vienu sąvokos paminėjimu tekste.

Lentelė 1. Kiekybinių rodiklių atsispindėjimas 7 partijų programose.

	LRLS	TS-LKD	LP	LSDP	LVŽS	DSVL	NA
Ar programoje yra naudojamas žodis „vartotojas/ai“?	+	-	+	+	-	+	-
Ar programoje yra žodis „vartojimas“	+	-	+	-	-	+	-
Ar programoje yra naudojami žodžiai „vartotojų teisės“	+	-	-	+	-	+	-
Ar programoje yra įvardijamos asmenų ar grupių teisės	+	+	+	+	+	+	+
Jei taip, kokios	Žmogaus, vartotojų, autorių, sodo bendrijų narių, senjorų, asmenų su negalia, tautinės mažumos, šeimų	Darbuotojų, asmenų su negalia, vaikų, tautinių mažumų, šeimų	Žmogaus, asmenų su negalia, jaunimo, senjorų, gyvūnų, sveikatos, gyventojų, tautinės mažumos, šeimų, vartotojų	Darbuotojų, žmogaus, vartotojų, senjorų, vaikų, jaunimo	Jaunimo, šeimų, senjorų, sveikatos	Darbuotojų, smulkaus verslo, žmogaus	Šeimų

Lentelės duomenys rodo, kad vartotojų teisės nėra vienodai akcentuojamos visose partijų programose. Nors kai kurios partijos, tokios kaip DSVL, LP, LRLS ir LSDP aiškiai naudoja su vartotojais susijusias sąvokas ir akcentuoja jų teises, kitos partijos, ypač TS-LKD ir LVŽS, šias sąvokas vartoja rečiau. Tai atskleidžia skirtingą politinį požiūrį į vartotojų teisių svarbą ir prioritetus.

Kokybinis vertinimas

Kokybinį vertinimą sudaro konkrečių pasiūlymų teikimas, kaip pagerinti padėtį tam tikroje sferoje užtikrinant kokybiškas paslaugas ir produktus.

Išskirtos temos: vartotojų teisių apsauga, vartotojų švietimas, nevyriausybinų organizacijų (NVO) įgalinimas.

Vartotojų teisių apsauga

Efektyvi vartotojų teisių apsaugos sistema saugo vartotojus nuo sukčiavimo, neteisėtų veiksmų ir nesąžiningos verslo praktikos. Ji padeda išlaikyti pasitikėjimą rinka bei užtikrina, kad vartotojai, susidūrę su problemomis, gautų teisingą kompensaciją.

Analizuojamų partijų programose nėra dažnai išskiriamos vartotojų teisės ir jų apsauga, partijos yra labiau linkusios akcentuoti žmogaus teisių puoselėjimą, kaip bendrą siekį. Nors vartotojų teisės taip pat yra žmogaus teisės, toks požiūris per daug abstraktus ir neatspindi specifinių vartotojų problemų. Reikėtų prisiminti, kad vartotojų teisių apsauga yra vienas iš ES prioritetų, o vartotojų teisių paminėjimas programose nėra pakankamas, kad būtų galima teigti, jog partijos aktyviai siekia pagerinti vartotojų teisių apsaugą.

Vartotojų teisių apsauga programos turinyje yra išskiriama tik vienoje iš septynių analizuojamų partijų – LSDP. Kitos analizuojamos partijos nėra išskyrusios būtent vartotojų teisių apsaugos savo programose, tačiau negalima teigti, kad apie jas visai nėra užsimenama.

Vertinant partijų programas pagal dėmesį vartotojų teisių apsaugai, matyti, kad šių teisių stiprinimui nėra skiriamas pakankamas dėmesys. Partijos dažniau renkasi pabrėžti konkrečias vartotojų teisių sritis, kurias, jų manymu, visuomenė šiuo metu laiko aktualiausiomis.

Norint išsamiai įvertinti vartotojų teisių apsaugą partijų programose, tikslinga atskirti ir analizuoti kelias dažniausiai partijų programose pasikartojančias sritis: energijos vartojimą, asmens duomenų apsaugą bei skaitmeninių technologijų vartotojų saugumą.

1. Energijos vartotojų apsauga

Energetikos vartotojų teisių apsauga yra itin aktuali šiandien, ypač po neseniai patirtų elektros kainų pokyčių. Vis dar ieškoma balanso tarp verslo, užsiimančio elektros gamyba iš atsinaujinančių išteklių, ypač saulės energijos, ir gaminančių vartotojų, laukiama

elektros rinkos liberalizavimo pabaigos, kuri nors ir turėjo įvykti ankščiau - buvo atidėta. Šildymo išlaidos taip pat išlieka nuolatiniu gyventojų rūpesčiu. Energetikos vartotojų teisių apsauga ne tik užtikrina prieigą prie kokybiškų ir sąžiningai kainuojančių paslaugų, didina pasitikėjimą rinka bei skatina sąžiningą konkurenciją, bet ir prisideda prie ilgalaikio energetinio saugumo, tvarumo bei apsaugo nuo nesąžiningos praktikos ar monopolinių struktūrų.

Nors DSVL partijos programoje nemažai kalbama apie energetikos sektorių, galima išvelgti tam tikras nuorodas į siekį, kad energetiniai sprendimai būtų prieinami „žmonėms, su mažiausiomis pajamomis“, tačiau būtent vartotojų apsauga nėra itin akcentuojama.

LP programoje ypatingas dėmesys skiriamas apsaugai nuo nepastovių energijos kainų. Skelbiama, kad:

„energijos vartotojams turi būti suteikta teisė sudaryti sutartis su fiksuotomis ar kintamomis kainomis, taip pat jie privalo gauti daugiau informacijos apie šias galimybes“.

Programa siekia užtikrinti skaidresnius elektros ir dujų tiekimo procesus, siekiant apsaugoti vartotojus nuo galimų rinkos manipuliacijų.

Vartotojų apsauga nuo nepastovių energijos kainų taip pat minima ir LRLS programoje, kurioje nurodoma:

„Siekime, kad elektrą gaminantys vartotojai pagamintą energiją tiekėjui parduotų ir pirktų rinkos kaina pagal grynosios apskaitos (net-billing) modelį, skatinant gaminančius vartotojus modelį pasirinkti savanoriškai ir suteikiant galimybę gauti subsidiją elektros kaupimo baterijoms įsirengti. Kitiems gaminiams vartotojams veikiančią net-metering sistemą pamažėle perversti į Vokietijoje taikomą sistemą, kai elektra iš gaminančių vartotojų paprasčiausiai superkama už reguliuotojo nustatytą fiksuotą kainą, taip užtikrinant jiems investicijos į saulės elektrines atsiperkamumą ir vartojimo prasme juos sulyginant su įprastais vartotojais, perkančiais elektrą savo pasirinkta ir su tiekėju sutarta sutartimi.“

Vis tik vertėtų į šį siekį pažvelgti kiek atsargiau, nes tai atkartoja verslininkų pasiūlymus, o vartotojų asociacijos iki šiol tokius pasiūlymus kritikuodavo.

LSDP išreiškia geresnės kontrolės siekį:

„Neleisime gamybos, finansų, energetikos, prekybos ir internetinių paslaugų gigantams kurti monopolijų, nepagrįstai kelti kainų ir pažeidinėti vartotojų teisių.“

Šis požiūris rodo stiprų įsipareigojimą ginti vartotojų teises, tačiau kontrolės formomis siūloma skirti sankcijas, užkirsti kelią melagingos informacijos plėtrai bei griežčiau taikyti konkurencijos įstatymus. Nors šie siekiai yra naudingi vartotojų apsaugai, taip pat reikėtų įvertinti ir vartotojų teisių atstovų įtvirtinimą kontrolės institucijose, kurie padėtų užkirsti kelią nusižengimams dar prieš juos įvykdant.

LVŽS programoje atsispindi vartotojų apsauga iš energetinės nepriklausomybės pozicijų siekiant:

„valstybei grąžinti energetikos kaštų kontrolę: AB „Ignitis grupė“ grąžinti valstybei ir riboti nepagrįstą energetikos kainų augimą“.

NA energetikos tema išsikelia šiuos tikslus:

„Delistinguosime „Ignitis“ akcijas, sudarydami galimybę jas išpirkti valstybei; peržiūrėsime su energetika susijusių kitų įmonių veiklą, inicijuosime struktūrines reformas, skirtas elektros energijos ir dujų kainoms suvaldyti“.

Šie tikslai orientuoti į valstybės kontrolės stiprinimą energetikos sektoriuje ir galėtų būti vertinami, kaip bandymas užtikrinti didesnę stabilumą rinkoje ir išvengti didelių kainų svyravimų.

TS–LKD programoje aptinkamas siekis pritraukti investicijų į energetikos sektorių:

„kurių esminė grąža – pigesnė elektros energija Lietuvos gyventojams bei didesnės valstybės biudžeto pajamos“

Tačiau šis požiūris labiau orientuotas į ekonominius aspektus nei tiesioginę vartotojų apsaugą.

Vartotojų apsauga nuo nepastovių energijos kainų yra svarbi tema, tačiau politinės partijos skirtingai ją interpretuoja ir įgyvendina. LP išsiskiria skaidrumo siekiu, o kitos partijos, dažnai labiau koncentruojasi į ekonominius aspektus ar socialinės paramos priemones.

Programose pastebimas konkrečių sprendimų vartotojų teisių aspektais trūkumas, siekiant užtikrinti, kad vartotojai būtų gerai informuoti ir apsaugoti nuo galimų rinkos manipuliacijų. Tai ne tik sustiprintų jų politinį įsipareigojimą, bet ir padidintų visuomenės pasitikėjimą energetikos sektoriumi ir politikais.

2. Asmens duomenų apsauga

Saugoti vartotojų teises asmens duomenų apsaugos srityje svarbu, nes tai užtikrina privatumą, didina pasitikėjimą viešosiomis ir privačiomis paslaugomis bei padeda laikytis teisinių reikalavimų. Duomenų apsauga prisideda prie skaitmeninės ekonomikos saugumo ir skaidrumo, stiprina rinkėjų pasitikėjimą bei mažina nesažiningos praktikos riziką.

LP išsikelia keletą asmens duomenų apsaugos užduočių:

1) *„Sukursime teisinės prielaidas asmenims gauti teisingą ir proporcingą žalos atlyginimą už duomenų apsaugos pažeidimus“*; 2) *„Sieksime nustatyti proporcingus asmens duomenų saugojimo trukmės ribojimus ir jų kiekio mažinimo reikalavimus valstybės informacinėse sistemose“*; 3) *„Atsakingai vertinsime technologijų, galinčių kaupti asmens duomenis ir perduoti juos trečiosioms šalims, grėsmes nacionaliniam saugumui“*. LP išsikėlė aiškias užduotis, siekdama stiprinti asmens duomenų apsaugą ir užtikrinti teisę į žalos atlyginimą už pažeidimus.

Tai rodo partijos įsipareigojimą ginti piliečių teises ir siekti didesnio skaidrumo, kas gali padidinti visuomenės pasitikėjimą.

LRLS programoje taip pat galime aptikti panašių siekių – programoje atkreipiamas dėmesys į augančią renkamų asmens duomenų svarbą. Pabrėžiama, kad

„kintantys technologiniai ir socialiniai veiksniai atneša naujų iššūkių duomenų apsaugos ir privatumo srityje“.

LSDP programoje duomenų apsaugai nėra skiriamas didelis dėmesys; ši tema iškeliamą kaip antrinis aspektas jų tikslu skatinti valstybės duomenų atvėrimą:

„Nuosekliai sieksime, kad valstybė nuolat investuotų į duomenų atvėrimą, kartu užtikrindami asmens duomenų apsaugą“.

Partija akcentuoja duomenų atvėrimą, tačiau laikydama asmens duomenų apsaugą antriniu aspektu, ją galima sukritikuoti dėl nepakankamo dėmesio privatumui. Toks požiūris gali sukelti nerimą tarp piliečių, ypač šiuo metu, kai duomenų saugumo klausimai yra itin aktualūs.

DSVL, LVŽS, NA, TS-LKD partijų programose apie asmens duomenų apsaugos stiprinimo siekius nėra užsimenama.

Asmens duomenų apsaugos klausimas politinėse partijose nagrinėjamas nevienodai. LP išsikelia aiškias užduotis šioje srityje, siekdama stiprinti duomenų apsaugą ir užtikrinti teisę į žalos atlyginimą už pažeidimus. LRLS taip pat atkreipia dėmesį į privatumo svarbą

skaitmeninėje erdvėje, nors didesnio dėmesio tam neskiria. Tuo tarpu LSDP akcentuoja duomenų atvėrimą, laikydama asmens duomenų apsaugą antriniu aspektu.

Visuomenėje, kur vis daugiau informacijos yra renkami ir tvarkomi skaitmeninėje erdvėje, politikų atsakomybė ir įsipareigojimas ginti piliečių teises yra ypač svarbūs. Svarbu, kad visos politinės partijos rimtai apsvarstytų asmens duomenų apsaugos politikos svarbą ir integruotų ją į savo programas, kad būtų užtikrinta, jog piliečių teisės yra ginamos ir gerbiamos.

3. Saugus skaitmeninių technologijų vartojimas

Vis labiau skaitmenizuotame pasaulyje itin svarbu užtikrinti, kad šios srities reglamentavimas nebūtų užmirštas vis didėjant vartotojų besinaudojančių skaitmeninėmis technologijomis skaičiui. Tai padeda vartotojams saugiai naudotis įvairiomis paslaugomis, skatina inovacijas bei palaiko pasitikėjimą skaitmenine ekonomika. Taip pat svarbu užtikrinti sąžiningą prieigą prie technologijų ir užkirsti kelią piktnaudžiavimui, susijusiam su asmens duomenimis ar vartotojų informacija internete.

LP programa pripažįsta, kad skaitmeninės technologijos ir dirbtinis intelektas kelia naujus iššūkius vartotojų teisėms, todėl pasižada:

„Siekiant užtikrinti etišką bei su žmogaus teisių apsauga suderintą DI naudojimą, sukursime DI skaidrumo standartą“; „Aktyviai bendradarbiausime su tarptautinėmis institucijomis, kontroliuojančiomis DI naudojimą ir taikymą.“; „Užtikrinsime sklandų e-paslaugų veikimą ir didinsime jų apimtį.“

LRLS programoje pastebima tokių pareiškimų kaip:

„Pasisakome už technologinių ir socialinių inovacijų diegimą ir mažinamą biurokratiją“; „Technologijų plėtra visada bus iššūkis kultūrai, viena vertus, padedantis kurti ir reikštis, kita vertus, keliantis grėsmę originaliai kūrybai, autoriams.“

Toks partijos požiūris akivaizdžiai įžvelgia technologinės raidos naudą, tačiau taip pat pasisako už tai, kad šią sritį būtina atitinkamai reglamentuoti siekiant apsaugoti jos vartotojus. Tai svarbu, siekiant užtikrinti, kad vartotojai nepatirtų nuostolių ar kokybės praradimų, kai į rinką įvedami nauji sprendimai.

Kitose analizuojamų partijų (DSVL, LSDP, LVŽS, TS–LKD) programose aptariama technologijų svarba įvairiose valstybės valdymo srityse, skatinama viešųjų paslaugų sistemų skaitmenizavimą, tačiau papildomi konkretūs tikslai, susiję su vartotojų apsaugos

stiprinimu technologijų kontekste, nėra išskirti. Daugiausia dėmesio skiriama technologijų diegimui ir jų įtakai viešojo sektoriaus modernizavimui, vartotojų teisių apsauga, ypač duomenų privatumo ir skaitmeninių paslaugų saugumo srityse, nėra prioritetiškai akcentuojama šiose programose.

NA neišskiria jokių skaitmeninių technologijų diegimo ar vartotojų apsaugos šioje srityje tikslų.

Pastebima, kad skaitmeninės technologijos ir dirbtinis intelektas kelia svarbių iššūkių vartotojų teisių apsaugai. Reikia konkrečių sprendimų, kad būtų užtikrinta, jog vartotojai bus gerai informuoti ir apsaugoti nuo galimų technologinių pavojų. Tokie veiksmai gali padidinti visuomenės pasitikėjimą tiek technologijomis, tiek politinėmis institucijomis, stiprinant demokratinius principus ir vartotojų teises. Daugumoje partijų programose šis aspektas yra užmirštas.

Vartotojų švietimas

Analizuojant partijų programas, taip pat svarbu įvertinti ir tai, ar vartotojų švietimas yra partijų prioritetas, kokiose srityse jis aktualus ir kokių veiksmų partijos ketina imtis šioje srityje.

Gerai informuoti vartotojai yra geriau pasirengę priimti pagrįstus pirkimo sprendimus, apsisaugoti nuo apgaulių ir efektyviau ginti savo teises. Vartotojų švietimas suteikia jiems galimybę geriau suprasti savo teises, rinkos veikimo principus bei galimas rizikas, taip stiprinant jų padėtį rinkoje. Tai itin svarbu greitai besikeičiančioje ekonomikoje, kur nuolat atsiranda naujų technologijų, paslaugų ir produktų.

Partijų programose nuolat akcentuojamas švietimo sistemos gerinimo poreikis, pažymimas tiek pradinio mokymo, tiek aukštųjų mokyklų švietimo sistemos tobulinimas. Įvardijamas kritinio mąstymo ugdymo poreikis visuomenėje:

LRLS pažymi, kad „*radikalizmą maitina socialinės ir ekonominės problemos, tokios kaip skurdas, nedarbas, nelygybė. Svarbu tai spręsti kartu šalinant radikalizmo priežastis. Tai padaroma investuojant į švietimą [...]“.*

TS–LKD pasižada auginti „*laisvai demokratinei visuomenei būtiną asmens charakterį, sveiką savivertę, atsparumą, kūrybiškumą, kritinį mąstymą, gebėjimus ir įgūdžius, reikalingus jaunam žmogui tam, kad atrastų savo vietą kintančiame pasaulyje ir jame klestėtų“.*

LP taip pat pažymi, kokias vertybes turėtų ugdyti švietimas, pareikšdami, kad „Švietimo tikslas šiuolaikinėje visuomenėje – ne tik įgalinti žmones sukurti daugiau ekonominės vertės, tačiau ir padėti jiems išsiugdyti tokius minkštuosius įgūdžius kaip kritinį mąstymą, kūrybiškumą, gebėjimą komunikuoti, dirbti komandoje“.

Kelios partijos užsimena ir apie vartotojų švietimą maisto ir gėrimų sektoriuje:

LRLS siūlo keisti alkoholio prekybos reglamentavimą sustiprinant švietimą apie alkoholio žalą, pažymi, kad „Subalansuotas požiūris skatina atsakingą vartojimą nepažeidžiant asmeninių laisvių“.

Tuo tarpu DSVL dėmesį sutelkia į vartotojų švietimą apie sveikų maisto produktų pasirinkimų galimybes: „supaprastinsime sveikatai palankių maisto produktų atpažinimą vartotojui, tokių simbolių kaip „Rakto skylutė“ pagalba; didinsime ekologiškų maisto produktų žinomumą; užtikrinsime griežtesnę maisto produktų etikečių kontrolę; kursime sveikatai palankaus maisto vartotojams draugišką aplinką prekybos centruose bei didinsime tokio maisto prieinamumą“.

NA švietimo tema neišskiria tikslų, kurie galėtų turėti įtakos vartotojų teisių apsaugai.

Nors dauguma partijų akcentuoja švietimo svarbą ir kritinio mąstymo ugdymo būtinybę bei pamini maisto ir alkoholio vartotojų apsauga, specifinis vartotojų švietimas nėra išsamiai aptariamasis. Dėl šios priežasties galima daryti išvadą, kad vartotojų teisių ir švietimo klausimai partijų programose nėra laikomi prioritetiniais, o tai palieka svarbių spragų sprendžiant vartotojų teisių apsaugos problemas.

Nevyriausybinių organizacijų (NVO) įgalinimas

NVO atlieka itin svarbų vaidmenį Lietuvoje, ypač vartotojų teisių apsaugos srityje. Šios organizacijos, būdamos pilietinės iniciatyvos rezultatu, dažnai siekia ginti visuomenės interesus ir veikti kaip nepriklausomi vartotojų atstovai. Jos egzistuoja tam, kad spręstų specifines problemas, kurios pavieniams asmenims dažnai būna neįveikiamos. Būtent nevyriausybinių organizacijų stiprina vartotojų balsą prieš stiprias verslo interesų grupes ir užtikrina, kad vartotojai nebūtų palikti vieni kovoti su didelėmis korporacijomis.

Tik LSDP, iš visų analizuotų partijų, savo programoje pabrėžia bendradarbiavimo su nevyriausybinių organizacijomis svarbą. Kitų partijų programose šis aspektas nėra akcentuojamas, nors NVO yra esminės siekiant užtikrinti kuo didesnę vartotojų apsaugą.

Vartotojų teises ginančios NVO ne tik šviečia visuomenę, bet ir dalyvauja teisėkūros procesuose, teikia nepriklausomą informaciją bei padeda spręsti ginčus. Jos taip pat aktyviai veikia ginant vartotojų interesus teismuose, įskaitant ir grupės ieškinius, kurie pastaruoju metu tampa vis svarbesne teisinės sistemos dalimi.

NVO dalyvavimas yra būtini siekiant subalansuoti galios santykį tarp vartotojų ir stiprių ekonominių veikėjų. Todėl nevyriausybinių organizacijų įgalinimas ir glaudesnis bendradarbiavimas su jomis turėtų būti svarbus kiekvienai politinei partijai, siekiančiai stiprinti vartotojų teises Lietuvoje.

III. Išvados

1. Vartotojų teisių apsaugai, švietimui ir nevyriausybinių organizacijų (NVO) įgalinimui skiriamas dėmesys partijų rinkiminėse programose yra nevienodas ir dažnai nepakankamas. Nors vartotojų teisės, kaip svarbi ES prioritetų dalis, reikalauja specifinių sprendimų, dauguma partijų programų šią sritį aptaria abstrakčiai, dažniau koncentruojantis į platesnį žmogaus teisių kontekstą.

2. Bendras dėmesys vartotojų teisių apsaugai nėra išskirtinai akcentuojamas. Dažniau partijos susitelkia ties tam tikromis vartotojų teisių sritimis, kurios, jų nuomone, šiuo metu yra svarbiausios visuomenei, tačiau bendras vartotojų teisių apsaugos lygis, kad visi vartotojai, nepriklausomai nuo savo padėties, turėtų galimybę naudotis vienodomis apsaugos ir teisių gynimo priemonėmis, partijų rinkiminėse programose nesulaukia dėmesio.

3. Energijos vartotojų apsauga daugelio politinių partijų įvardijama kaip svarbus veikimo laukas, tačiau neretai vengiama konkretumo. Vis dėlto, dauguma partijų šią sritį labiau nagrinėja iš ekonominės perspektyvos, mažiau akcentuojant vartotojų apsaugą nuo rinkos manipuliacijų ir kitų rizikų.

4. Asmens duomenų apsauga programose taip pat yra nevienodai aptariama. Tačiau daugumoje iš partijų ši tema lieka antriniu aspektu arba visiškai nepaminėta. Šiuo metu, kai asmens duomenų apsaugos svarba nuolat auga, toks nepakankamas dėmesys gali sumažinti piliečių pasitikėjimą valstybės ir politikos institucijomis.

5. Skaitmeninių technologijų ir dirbtinio intelekto vystymosi kontekste vartotojų teisių apsaugai yra skiriamas nepakankamas dėmesys daugumoje partijų programų. Šis aspektas lieka neaptartas, o tai rodo poreikį daugiau dėmesio skirti šiai svarbiai temai.

6. Vartotojų švietimas taip pat nėra plačiai aptariamas partijų programose. Todėl galima daryti išvadą, kad vartotojų švietimo klausimai nėra laikomi svarbiausiais partijų prioritetais. Nevyriausybinių organizacijų įgalinimo klausimai taip pat nėra plačiai svarstomi. Didesnis NVO įgalinimas ir glaudesnis bendradarbiavimas su jomis galėtų padėti efektyviau spręsti vartotojų apsaugos problemas, ypač kai kalbama apie grupės ieškinius ir kitas teisinės gynybos formas.

7. Pagal dėmesį vartotojų teisėms partijų rinkimų programas galima būtų suskirstyti taip:

labai gerai, t.y. vartotojų teisių apsaugai programoje skyrė daugiausiai dėmesio, išskyrė atskiras vartotojų teisių problemas, jas aptarė ir mėgino siūlyti sprendimus – Laisvės partija (LP) ir Lietuvos socialdemokratų partija (LSPD);

gerai, t.y. vartotojų apsaugos klausimais pasisakė mažiau, tačiau programoje galima pastebėti atskirų temų susijusių su vartotojų teisėmis - Demokratų sąjunga „Vardan Lietuvos“ (DSVL), Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (LRLS) ir Tėvynės sąjunga - Lietuvos krikščionys demokratai (TS–LKD);

patenkinamai, t.y. programose vartotojų teisėms neskyrė pakankamai dėmesio arba programoje galima pastebėti tik temų, kurios galėtų būti susietos su vartotojų teisėmis – Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS) ir Nemuno aušra (NA).

Atliktas tyrimas rodo, kad politinės partijos Lietuvoje dar tik pradeda dėmesį skirti vartotojų teisių apsaugos, švietimo ir NVO įgalinimo temoms savo programose. Svarbu pabrėžti, kad nors šios temos yra itin svarbios vartotojų teisių apsaugos srityje, taip pat norėtųsi, kad politinės partijos daugiau dėmesio skirtų ne tik atskiriems vartotojų teisių apsaugos aspektams, bet ir bendram vartotojų teisių apsaugos stiprinimui. Vartotojų teisės yra neatsiejama sąžiningos ir veiksmingos rinkos dalis, o ne tik specifinės sritys, kurias reikia prižiūrėti atskirais įstatymais. Tai reiškia, kad reikėtų skirti dėmesio ir fundamentaliems principams, tokiems kaip vartotojų apsauga nuo nesąžiningų praktikų, skaidri informacija apie produktus ir paslaugas bei veiksmingas teisių gynimas.

Nors ne visose partijų programose galima aptikti išsamaus vartotojų teisių problemų vertinimo, tikimės, kad šių problemų sprendimas visgi yra kiekvienos kandidatės siekis.